

Profilaktyka w praktyce - jakość programów profilaktycznych realizowanych przez samorządy lokalne.

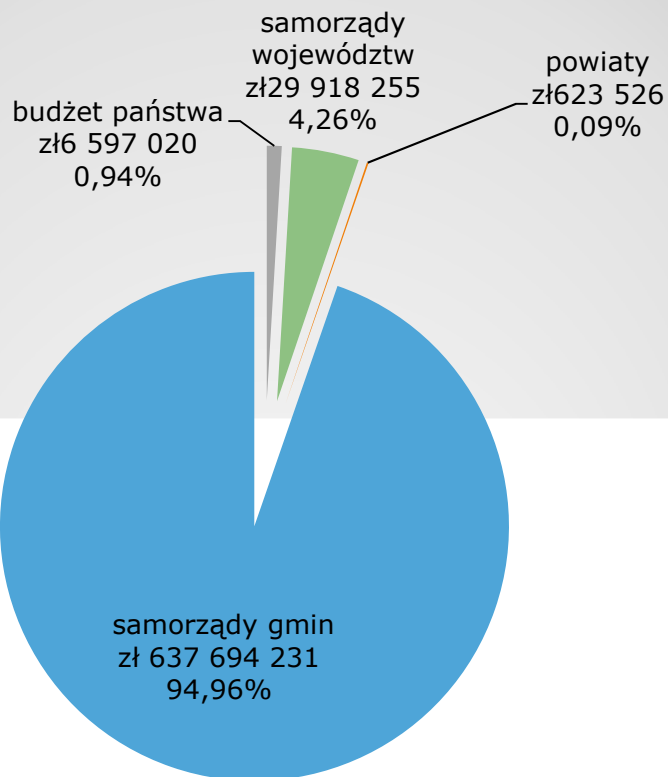
Jolanta Terlikowska

Panel ekspercki online z dnia 04 grudnia 2017 roku

W ramach projektu realizowanego przez Fundację „Masz Szansę” jako zadanie publiczne na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej. Umowa nr MEN/2016/DWKI/1175 SYSTEM ODDZIAŁYWAŃ PROFILAKTYCZNYCH W POLSCE - stan i rekomendacje dla zwiększenia skuteczności i efektywności planowania i realizowania działań profilaktycznych w mikro i makro skali.

Środki finansowe przeznaczone na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych w 2016r.

Środki finansowe wydatkowane przez samorzady lokalne pochodzą z opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

jako jedno z zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego wskazuje:

„prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych.”

Zadania gmin - cd

Kolejnym zadaniem jest „udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie.”

Jednym z elementów realizacji tego zadania jest udzielanie **pomocy psychologicznej dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym.**

Realizowane jest ono poprzez prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz organizację zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym. Często te formy pomocy realizowane są na terenie szkoły.

Działania rekomendowane przez PARPA do realizacji w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych

- **Prowadzenie na terenie szkół i innych placówek oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży**
- **Podejmowanie działań o charakterze edukacyjnym przeznaczonym dla rodziców**
- **Wdrażanie programów dla upijającej się młodzieży**
- **Wspieranie programów i przedsięwzięć profilaktycznych opracowywanych i realizowanych przez młodzież, skierowanych do grup rówieśniczych**
- **Dofinansowywanie szkoleń, kursów specjalistycznych w zakresie pracy profilaktycznej z dziećmi, młodzieżą oraz rozwijanie umiejętności prowadzenia zajęć profilaktycznych organizowanych dla nauczycieli, wychowawców**
- **Realizacja środowiskowych programów profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży**
- **Podejmowanie działań edukacyjnych skierowanych do sprzedawców napojów alkoholowych oraz działań kontrolnych i interwencyjnych, mających na celu ograniczanie dostępności napojów alkoholowych i przestrzeganie zakazu sprzedaży alkoholu osobom poniżej 18. roku życia**
- **Prowadzenie badań związanych zwłaszcza z diagnozą zachowań problemowych/używaniem substancji psychoaktywnych podejmowanych przez młodzież oraz ewaluacją programów profilaktycznych**
- **Realizacja pozalekcyjnych zajęć sportowych**

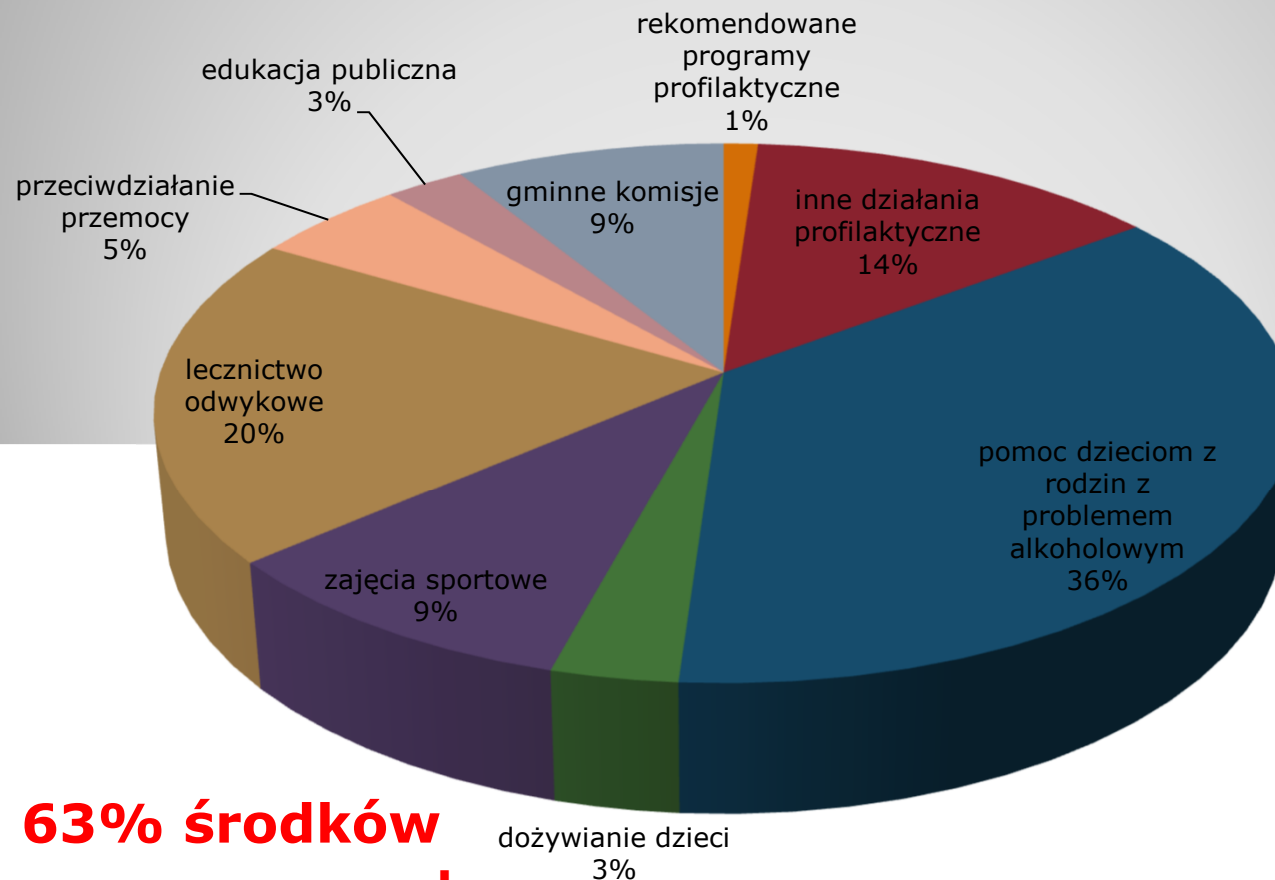
Rodzaje działań realizowanych przez gminy (na podstawie ankiet PARPA G1)

	Liczba gmin	Liczba uczestników	Wysokość środków przeznaczonych
Rekomendowane programy przez PARPA, KBdsPN, ORE	636	373 020	5 835 008,00
Programy inne niż rekomendowane	1 583	1 413 708	28 696 650,00
Jednorazowe prelekcje i pogadanki	1415	581 300	2 959 000,00
Spektakle profilaktyczne	1591	605 444	4 756 442,00
Festyny i imprezy plenerowe (poza sportowymi)	1453	1 244 494	10 410 383,00
Imprezy sportowe (poza pozalekcyjnymi zajęciami sportowymi)	1194	702 653	7 966 153,00
Konkursy (plastyczne, literackie, muzyczne, itp.)	1397	898	3 523 699,00

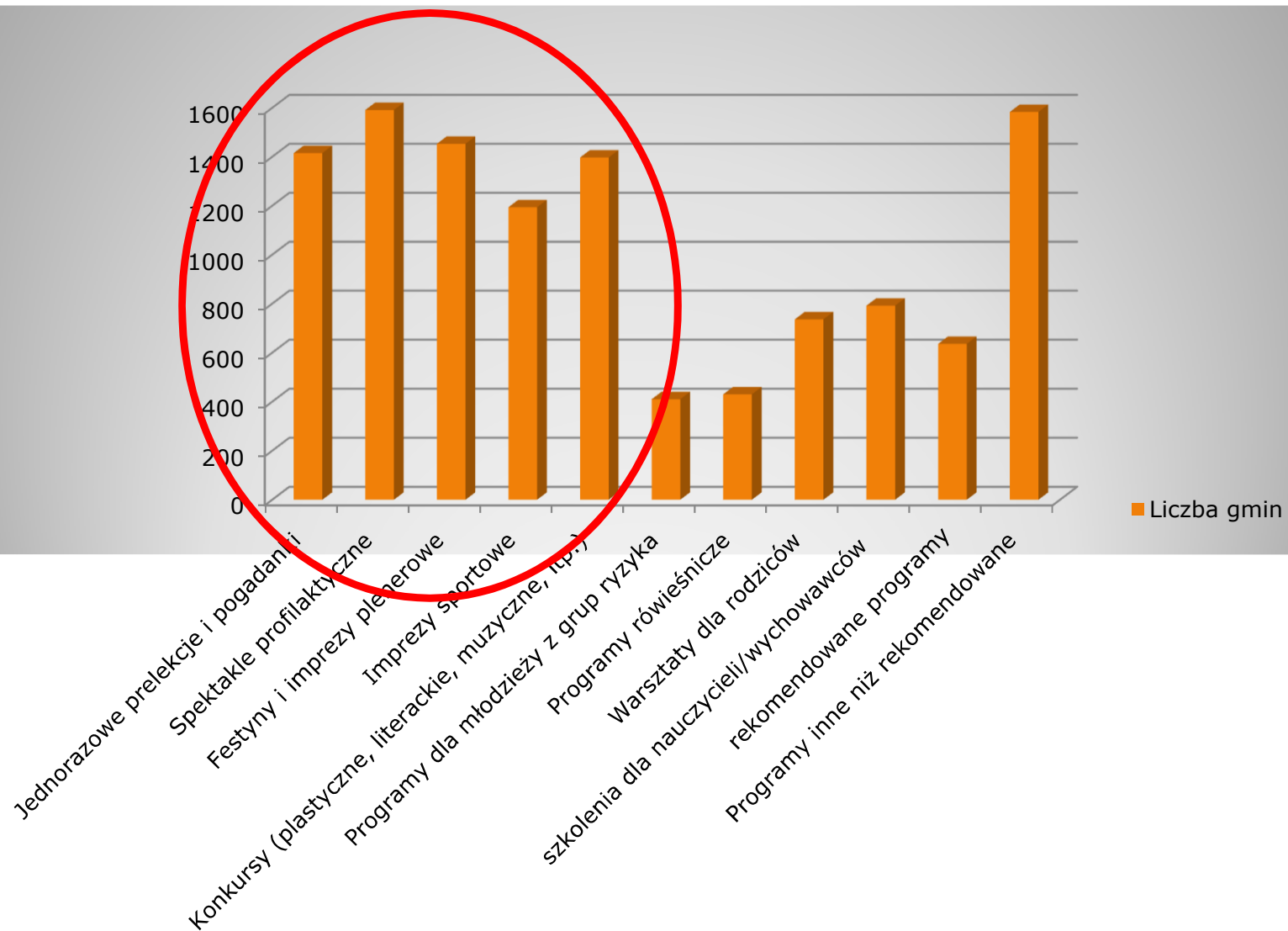
Rodzaje działań realizowanych przez gminy

	Liczba gmin	Liczba uczestników	Wysokość środków przeznaczonych
Programy dla młodzieży z grup ryzyka	410	77 103	4 004 965,00
Programy i przedsięwzięcia profilaktyczne opracowane i realizowane przez młodzież	430	105 669	1 375 412,00
Warsztaty i szkolenia dla rodziców	736	130 857	2 941 261,00
Warsztaty/ szkolenia dla nauczycieli/wychowawców	792	41 1730	2 966 416,00

Podział środków finansowych wydawanych przez gminy na realizację gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych

63% środków przeznaczonych na działania adresowane do dzieci i młodzieży

Zdecydowana większość gmin realizuje działania o niepotwierdzonej skuteczności lub nieskuteczne.

Konsekwencje decentralizacji systemu profilaktyki w Polsce

- To od decyzji samorządów lokalnych zależy, jakie programy profilaktyczne są realizowane w poszczególnych gminach, a co za tym idzie, jaka jest jakość i skuteczność tych działań.
- Władze samorządowe powinny kierować się racjonalnym wydatkowaniem środków publicznych przeznaczonych na profilaktykę.
- Jakie jednak działania profilaktyczne uznawane są za racjonalne?
 - lubiane przez społeczność lokalną?
 - tradycyjne?
 - o udowodnionej naukowo skuteczności?

Mity na temat profilaktyki

W powszechnej opinii obecnych jest szereg mitów na temat profilaktyki, np:

- Osoby aktywne sportowo nie używają substancji psychoaktywnych
- Udział w zajęciach sportowych ogranicza ryzyko picia, palenia,
- Zorganizowanie młodzieży czasu wolnego odciągnie ją od picia/palania/używania narkotyków
- Wiedza o negatywnych konsekwencjach odstrasza od picia/palania/używania narkotyków
- Skuteczną strategią profilaktyczną jest wzmacnianie samooceny i rozwój osobisty

Tymczasem brak jest danych potwierdzających skuteczność zajęć sportowych w profilaktyce !!!

- Uczestniczenie w niektórych formach aktywności może sprzyjać ograniczeniu sięgania po substancje psychoaktywne, a uczestniczenie w innych – wręcz przeciwnie (Botvin & Botvin, 1992)
- Krzywa „U” - bardzo mała i bardzo duża intensywność zajęć sportowych związana jest z wyższym poziomem używania substancji, a średnia - z niższym (Peretti-Watel, Beck, Legleve, 2002)
- Uczestniczenie w zorganizowanych zajęciach: edukacyjnych, artystycznych, harcerskich oraz organizowanych przez Kościół zmniejsza ryzyko sięgania po papierosy i alkohol. Nie ma natomiast związku między udziałem w zorganizowanych zajęciach sportowych a używaniem substancji psychoaktywnych (Bobrowski, 2003)
- Uczestnicy zajęć sportowych, szczególnie chłopcy, częściej nadużywają substancji psychoaktywnych i stosują przemoc wobec rówieśników, niż ich rówieśnicy nie uczestniczący w zajęciach sportowych (Bobrowski, 2007)

(Okulicz-Kozaryn, 2010)

Środowiska naukowe podważają skuteczność profilaktyczną takich działań?

- Jednorazowe akcje i przekaz wiadomości (ulotki) nie mają trwałych efektów.
- Nie zmieniają:
 - Zachowań
 - Czynników ryzyka / czynników chroniących
 - Szkód związanych z określonymi zachowaniami
 - Warunków życia

Takie działania mogą być użytecznym elementem profilaktyki w społecznościach lokalnych?

- ... wyłącznie jako wstęp do innych, skutecznych działań
- ... przy spełnieniu pewnych warunków (np. nie sprzedawanie alkoholu w czasie imprez, zakaz palenia papierosów)

(**Okulicz-Kozaryn, 2010** Poziomy profilaktyki w praktyce społeczności lokalnych. Prezentacja wygłoszona na Konferencji Sieci Gmin Wiodących i Dużych Miast „Zawartość profilaktyki w profilaktyce” SOPOT 20-22 października 2010)

System Rekomendacji Programów Profilaktycznych i Promocji Zdrowia Psychicznego

Od 2010 r. przez Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodek Rozwoju Edukacji oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii wdrażany jest **System Rekomendacji Programów Profilaktycznych i Promocji Zdrowia Psychicznego**. Projekt ma na celu poszerzenie oferty programów posiadających pozytywną ewaluację, opartych na naukowych podstawach oraz skutecznych strategiach profilaktycznych. Do chwili obecnej przeszło procedurę oceny i trafiło do banku danych **19 programów** ogólnopolskich.

Baza rekomendowanych programów

1. Program Przeciwdziałania Młodzieżowej Patologii Społecznej
2. Szkolna Interwencja Profilaktyczna
3. Fantastyczne Możliwości
4. Program Domowych Detektywów
5. Szkoła dla Rodziców i Wychowawców
6. Archipelag Skarbów
7. Program Wzmacniania Rodziny dla rodziców i młodzieży w wieku 10-14 lat
8. Środowiskowa profilaktyka uzależnień
9. FreD goes net
10. Przyjaciele Zippiego
11. Program profilaktyczno-wychowawczy Epsilon
12. Wspomaganie rozwoju psychospołecznego dzieci nieśmiałych
13. Program wspomaganie rozwoju psychospołecznego dzieci nielubianych przez rówieśników z powodu zachowań antyspołecznych
14. Spójrz inaczej dla klas I-III
15. Program Nauki Zachowania
16. Debata
17. Trzy Koła
18. Laboratorium Wiedzy Pozytywnej **19.** Spójrz Inaczej klasy IV-VI

Dziękuję za uwagę!

Jolanta.terlikowska@parpa.pl